

**כי תבואו אל הארץ
ונטעתם כל עץ תחילה
ונתן העץ פריו, והארץ
יבולה....**

עת לנטוע אילנות!

**חברת צנועה זו הופקה ע"י רינה ברקת,
ארכיון, לפי בקשת עמליה.**

**את המידע מסרו יגאל ברקת, אילן שדה, מוטי בן-טל, יוחנן
מרגלית ואהרון גלזר.**

ט"ו בשבט תשע"ד, ינואר 2014

יער מענית

בשנות ה-30 של המאה ה-20 רכשה הקרן הקיימת לישראל את אדמות הבידוס ומשהוקצו האדמות להתיישבות קיבוץ מענית שולבו בתכניות ההתיישבות נטיעת יער ובניית מפעל (גלעם), כדי לספק פרנסה למתיישבים באדמת הבור המסולעת. הנטיעות הראשונות ביער מענית החלו בחורף 1945. הראשונים שעבדו בנטיעות היו שמואל מעין ואהרון הראל, ואליהם הצטרפו חברים וחברות נוספים, כמקור פרנסה. בין השנים 1945-1948 ניטעו ביער כ-65.000 שתילים, שחלקם נוצרו במשתלת מענית. בשנות מלחמת העצמאות נפסקו עבודות הנטיעה, ונשרפו, על פי אומדן, כ-25.000 שתילים. בתום המלחמה המשיכו בנטיעות ואל הנוטעים ה"ותיקים" הצטרפו חניכי חברת הנוער "ניצנים". רוב העצים ביער הם מסוג אורן ירושלמי, "איים קטנים" של אורן הגלעין, פה ושם ברושים מכמה מינים, אקליפטוסים והיו גם חרובים ועצי אלון שגדלו מעצמם. כשהגיעה הידיעה על הירצחו של חבר הקיבוץ יוסף קפלן ע"י הגרמנים הוחלט לנטוע חורשה שתיקרא על שמו. 500 עצים ניטעו ובמלאת 10 שנים להירצחו של יוסף קפלן נקבע בחורשה לוח זכרון המספר בקצרה את סיפורו.

חורשת קפלן

כרם ראשון לענבי יין

בראשית שנות ה-50 של המאה ה-20 ניטעו כ-30 דונם ענבי יין שגודלו בעל (ללא השקיה). הכרם ניטע במובלעת מזרחית לפילבוקס.

כרם ענבי מאכל

ניטע בשנות ה-50 על המדרון המזרחי באזור אבו-טיטני. נתן יבול כ-10 שנים עד שנעקר. היום נטועים שם זיתים שלא מניבים.

נתן גבירץ בוצר ענבים בכרם

הכרם השני לענבי יין = החלקה הראשונה ניטעה לפני 5 שנים

והשניה ניטעה לפני 3 שנים. ס"ה יש כיום כ-400 דונם מניבים, מחציתם בשטחים שמול ברקאי ומחציתם צפונית לגבעת הכלניות. הענבים הם מזן "קריניאן" וכולם מיועדים לייצור יין תירוש (מיץ ענבים). כל היבול הולך ל"יקבי כרמל", שהם שותפינו לכרמים. השנה נבצור כמעט את כל 400 הדונם.

המשתלה

עם עליית קיבוץ מענית על הקרקע התכוננו לנטיעת מטע פירות. הצורך בשתילים מובחרים חייב הקמת משתלה, כשהעודף נמכר בשוק. המשתלה הוקמה סמוך לבאר הקטנה ואח"כ מערבה מהקיבוץ. במשתלה הוכנו שתילים של עצי פרי שונים, שתילי אורנים ליערות הקק"ל ושתילי הדרים. עם השנים התמחתה המשתלה בשתילי אבוקדו, שהיוו את התשתית למרבית מטעי האבוקדו בארץ. בשנים שלאחר פטירתה של אוטה שטיין, רכזת המשתלה הפעילה והמומחית, התמקדה המשתלה בעיקר בגידול צמחי נוי וריבוי פקעות רקפות, עד שנסגרה סופית ב-1997, משיקולי כדאיות כלכלית.

אוטה שטיין בין שתילי אבוקדו בוגרים

מטעי נשירים

המטעים הראשונים ניטעו בואדי (שכיום "נטועות" לאורכו שכונות מגורים). העצים הראשונים היו שזיפים צהובים מזן "אוגדן" ואדומים קטנים מזן "מטלי". מיד אחרי מלחמת השחרור ניטעו לאורך הגדר הדרומית של הקיבוץ-של-פעם עצי שזיפים, אפרסקים, אגסים, תפוחי עץ. מאוחר יותר ירדו לואדי מייסר. אחת החלקות המפורסמות של תפוחי עץ ניטעה דרומית לבארות של מענית ונקראה ה'2'. כיום עומדת שם חוות לולים בשם ה'2'...

כ-10 דונם מטע שסק, שהינו פרי סובטרופי למעשה, נכללו גם הם במטע הנשירים והיוו אבן שואבת לחניכי גבעת-חביבה, שבאו לגנוב פירות.

צוות המטע כלל קבוצה של חברים ותיקים, רובם מהליטאים, שהתמידו בעבודה מהקמת המטע ועד חיסולו. לצידם עבדו צעירים רבים שהתחלפו עם השנים. המטע האחרון שנותר אחרי עקירת שאר עצי המטע בגלל שיקולי כדאיות כלכלית הוא מטע האגסים, שהיה מול מתקן "מקורות" בצומת אבו טיטני. גם הוא נעקר, בסופו של דבר, על אף המאבקים הקשים של ותיקי הנוטעים. מול תחנת ההסעה של התלמידים בשדה שהיום זרועה בו חיטה, היה מטע תפוחים ג', וגם מטע אפרסקים ומשמשים. שדרת הברושים שעדין עומדים שם זקופים וגם אלו שנטועים לאורך הכביש העוקף ניטעו כדי להגן על עצי המטעים מהרוח, והם זכר אחרון למטעי הנשירים של מענית.

יצחק נויבירט קוטף תפוחים

בננות

המטעים הראשונים ניטעו על אדמת הַבְּדוּס = האדמה הראשונה שקיבוץ מענית קיבל עם עלייתו להתיישבות, מזרחית לגלעם. על חלק מאדמות אלו צומחים כיום עצי פאולוניה. הבננות ניטעו מיד אחרי מלחמת השחרור, ב-1949, אך הן לא הצליחו להתפתח ולהניב כי זהו אזור נמוך, בין שני ואדיות, ובחורף יש בו קרה. החלקות הבאות נשתלו באזור אבו-טיטני מצפון, מזרח ומערב לצומת ובאמצע שנות ה-50 ניטעו בננות בגבעה שממול הכניסה לקיבוץ מצר. בשנות השיא הגענו במענית ל-240 דונם בננות וליבול של 1200 טון (!) ש-50% מהם יוצאו ליוון, יוגוסלביה, בולגריה, קפריסין והשאר נמכר בשוק המקומי. במהלך שנות ה-60 התחילו לנטוע שתילי אבוקדו בין הבננות. מיעוט השטחים המתאימים לגידול בננות מחד, וחוסר רנטביליות מאידך גרמו לצמצום שטחי הבננות, ובמהלך שנות ה-90 נשארו רק כ-30 דונם בננות אורגניות שיוחנן מרגלית טיפח, עד לחיסולן הסופי בקיץ 2001.

אבוקדו

התחלת הנטיעות של אבוקדו במענית בשנות ה-60, בין שורות הבנות. המטע הראשון ניטע ב-1959 בחלקה שנקראת עד היום "ותיקות" ונמצאת מערבית לכניסה למצר. העצים בחלקה זו כבר הוחלפו בגלל הזדקנות. בכל האזור יש חלקות רבות של אבוקדו שבתחילה ניטעו בין הבנות תוך ריבים בלתי פוסקים בין אנשי הבנות ואנשי האבוקדו על כל עלה ושתיל. במהלך השנים ניטעו חלקות רבות של אבוקדו נטו וכיום יש מעל 500 דונם אבוקדו נושא פרי. חלק ניכר משתילי האבוקדו הראשונים מקורם במשתלת מענית, אך שתילים נרכשו גם במשתלות אחרות בגלל צורך להתאים זנים ותנאי קרקע. כיום יש למענית 650 דונם אבוקדו, מהם מניבים כ-500, בממוצע 750 טון לעונה.

אבוקדו אורגני: משנת 1986 עד 2011 גידלנו אבוקדו אורגני וכשהמחירים באירופה צנחו המשך הגידול האורגני לא היה כדאי והמשכנו לגדלם כעצים רגילים. בשנת 2003 עברנו להשקייה במי קולחין וכיום כל המטע מושקה כך, למרות שהמים האלה יותר יקרים. אך אנו נאלצים לעשות זאת כדי לא לשאוב מהאקוויפר.

חלקת לימונים אורגניים

חלקת הלימונים האורגניים ניטעה בשנת 1996, כשהיה באירופה מחיר מצוין ללימון אורגני. אחרי שנתיים ירד המחיר ולא היה כדאי להמשיך. המטע נעקר.

אפרסמון אורגני

ב-1993 התחיל יוחנן לגדל אפרסמון ליד השער של הבנות (ממערב). הגידול לא כל כך הצליח וחלקה נוספת נשתלה חלקה נוספת במקום שהיה מטע התפוחים מזן גרני-סמית ושם היו יבולים ברמה מסחרית. אך הטיפול במטע והקטיף חייב הרבה ידיים עובדות ולכן הוחלט לא להמשיך בגידול. דונם אחד של אפרסמון ניטע לנסיון ע"י אנשי האבוקדו בצד המזרחי של חלקת האבוקדו "מחדל" (שנקראת כך משום שניטעה אחרי מלחמת יום כיפור), מול מושב מאור.

עצי פאולוניה

עצי הפאולוניה ניטעו כתוצאה מיזמה של אדם שהיה עורך-דין ועסק בפטנטים מתחום החקלאות. הוא התוודע לעצים אלו בביקורו בסין ומאד התלהב מהעצים שאמורים להחליף כריתת עצי יער. הוא אמר שהעצים גדלים מהר מאד, אך בדיעבד הסתבר שאצלנו – לא כל כך מהר... החלטנו להשאיר את חלקת העצים כי העלים של עצים אלו מנקים את האוויר, הפריחה יפהפיה והעצים אינם דורשים טיפול. החורשה הקטנה מהווה חציצה יפה בין הקיבוץ ובין "גלעם".

בוסתן בגדדי

לפני כ-30 שנה החליט מנשה אופיר לנטוע בוסתן של עצי פרי, להנאתם של חברי הקיבוץ. בשנות היותו נהג המיכלית של הגלוקזה נסע רחבי הארץ, ואסף ייחורים רבים של עצי פרי, אותם נטע בשטח של "מקורות" שממזרח לקיבוץ. כל האזהרות ששטח זה אינו של מענית ושהוא צריך אישור מחברת "מקורות" לנטוע עליו – לא הרתיעו את מנשה. לאט-לאט, בשעות שלאחר יום העבודה, נטע מנשה מאות עצים נושאי פרי, שבהם טיפלו הוא וילדיו. (מנשה אמר בזמנו שנטע 1000 עצים בבוסתן!). בכל תקופות השנה הניב הבוסתן פרי, בהתאם לעונה, וחברי הקיבוץ הוזמנו לקטוף וליהנות. לאחר שנפטר מנשה בשנת 2002, עמד הבוסתן בשממונו, על אף רצונם ומאמצייהם של בני המשפחה לשמרו. מערכת ההשקייה קרסה וחלק ניכר מהעצים התייבשו, חדלו לשאת פרי, ונפגעו קשות ע"י הפרות ששוטטו בשטח. ביזמת המשפחה הותקנה בכניסה לבוסתן פינת שעשועים להנאתם של ילדי הקיבוץ והוריהם.

לפני כשנה לקחו על עצמם עובדי הנוי את הטיפול בבוסתן. הם הקטינו מאד את מספר העצים, גידרו את השטח המצומצם והתקינו מערכת השקייה חדשה. נקווה שמאמצייהם ישאו פרי, תרתי משמע, ושוב נוכל ליהנות מפירות הבוסתן.

כי האדם עץ השדה

(דברים כ' י"ט)